

Motion till riksdagen 2020/21:1307

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Förbättringar i pensionssystemet

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Pensionssystemet ska ge ekonomisk trygghet	3
3.1	En pension att leva på	3
3.2	Behov av ett nytt pensionssystem	5
4	Ändringar i dagens system	6
4.1	Coronapandemins påverkan på pensionerna	7
4.2	Inkomstpensionstillägget	7
4.3	Höj pensionsinbetalningarna i stället för pensionsåldern	8
4.4	Möjliggör lägre pensionsålder	10
4.5	Beräkna pensionsavgift på bakomliggande inkomst	11
4.6	Hela ålderspensionsavgiften in i systemet	12
4.7	Avveckla premiepensionssystemet	12
4.8	Avskaffa "bromsen"	13
4.9	Inför en särskild åldersfaktor i sjukförsäkringen	13
5	Förbättrad ekonomi för de fattigaste pensionärerna	14
5.1	Garantipensionen bör ge trygghet	15
5.2	Alla ska ha råd att bo	15

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning med uppdrag att skapa ett mer förutsägbart, jämlikt och jämställt pensionssystem, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att dra tillbaka höjningen av pensionsåldern och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på höjda inbetalningar till pensionssystemet enligt beskrivningen i motionen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över regelverket kring arvsvinster och delningstal utifrån ambitionen att antalet år i arbetslivet ska spela större roll än ålder vid pension och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som möjliggör en lägre pensionsålder med tillräckliga pensionsnivåer för den som har arbetat ett långt arbetsliv och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att pensionsavgiften vid föräldraledighet, vård av barn, sjukfrånvaro och arbetslöshet bör beräknas på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avgiften till premiepensionssystemet i framtiden bör tillföras inkomstpensionssystemet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur den automatiska bromsen kan ersättas med ett system där beslut om sänkta pensioner endast kan tas av riksdagen och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag på åldersfaktor i sjukförsäkringen och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag om inkomstindexering av garantipensionen och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen beslutar att garantipensionen ska höjas med 0,207 prisbasbelopp.

3 Pensionssystemet ska ge ekonomisk trygghet

Det nuvarande pensionssystemet är oförutsägbart och skapar otrygghet för människor. Vänsterpartiet anser att vårt gemensamma pensionssystem bör vara konstruerat så att det ger ekonomiska förutsättningar för ett värdigt liv när tiden i arbete avslutas.

Vänsterpartiet stod inte bakom 1994 års pensionsöverenskommelse för att vi redan då insåg att den skulle leda till alltför låga pensioner för väldigt många människor. Vi sitter inte heller med i den s.k. pensionsgruppen som består av representanter för S, MP, M, C, L och KD.

Vänsterpartiet vill se ett pensionssystem som ger ekonomisk trygghet. Systemet bör vara utformat så att människor kan känna trygghet i att pensionen kommer att gå att leva på. Vänsterpartiets uppfattning är att nuvarande pensionssystem har misslyckats med sin uppgift att garantera ekonomisk trygghet efter arbetslivet. Därför anser vi att systemet behöver reformeras.

3.1 En pension att leva på

Det nuvarande pensionssystemet förstärker den ojämlikhet som finns på arbetsmarknaden. Inkomstskillnaden mellan män och kvinnor ökar när vi blir pensionärer. Det nuvarande pensionssystemet omfördelar också från lågavlönade till högavlönade. Ju längre tid en person betalar in avgifter i slutet av arbetslivet, desto högre pension får hen. De som kan jobba länge premieras och för dem som inte kan det, exempelvis p.g.a. fysiskt tunga arbetsuppgifter, finns ingen kompensation. Den som har haft goda arbetsvillkor och en stor grad av kontroll i sitt arbete har lägre risk för sjukskrivning vilket gör pensionen högre. Många med sådana arbeten kan och vill fortsätta längre, vilket ger en högre pension. Den som däremot har haft avbrott för sjukskrivningar, arbetslöshet och föräldraledighet, arbetat deltid eller går i pension

tidigare eftersom kroppen är utsliten av ett hårt arbetsliv får lägre pension. Systemet premierar därmed män framför kvinnor och högre tjänstemän och akademiker som kommer in i systemet sent och kan jobba länge medan LO-grupper som börjar jobba i tidig ålder och slits ut tidigt straffas med lägre pensioner.

Pensionssystemet tar ingen hänsyn till att klyftorna i utbildning och inkomst även skapar klyftor i medellivslängd genom att lågutbildade har lägre medellivslängd, men får sänkta pensioner när den genomsnittliga livslängden stiger. Detta är konsekvenser av att pensionen bygger på livsinkomstprincipen. Sverige är i dag det land i Norden som har högst andel fattiga pensionärer. Andelen fattiga pensionärer i Sverige är högre än genomsnittet i EU, enligt siffror från Eurostat. År 2018 hade omkring var femte kvinna och var tionden man över 65 år en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten, alltså gränsen för relativ fattigdom. Med nuvarande system riskerar en växande andel av framtidens pensionärer att bli fattiga.

Enligt en LO-rapport från 2015 får kommunalarbetare och industriarbetare ca 47 procent av sin slutlön i pension. För att inte riskera fattigdom brukar en pensionsnivå på 60-70 procent av slutlönen anses nödvändig. Även med inräknad tjänstepension ligger många arbetaryrken långt under detta. För den som i dag är ung och planerar att gå i pension vid 65 års ålder kommer slutlönen att bli ännu lägre. Vänsterpartiet anser att pensionssystemet bör garantera 80 procent av slutlönen för låg- och medelinkomsttagare, inkluderat tjänstepensionen.

Nyare siffror från LO pekar på kraftiga skillnader mellan kvinnor och män, samt mellan arbetaryrken och tjänstemannayrken. Bland nyblivna pensionärer 2017 fick kvinnor som varit anställda i arbetaryrken i genomsnitt 16 100 kronor i månaden i pension, före skatt. Pensionen för män som varit anställda i tjänstemannayrken uppgick till 33 200 kronor i månaden, alltså mer än dubbelt så mycket som för kvinnor i arbetaryrken. Däremellan placerade sig män som varit anställda i arbetaryrken och kvinnor som varit anställda i tjänstemannayrken, med genomsnittliga totala pensioner på 20 100 kronor och 23 100 kronor i månaden före skatt. Siffrorna inkluderar allmän pension, tjänstepension och privat pensionssparande.

När det nuvarande pensionssystemet infördes gjordes bedömningen att 42 år i yrkeslivet skulle motsvara nivån i det gamla systemets inkomstpension. Så blev det dock inte. Även efter ett långt yrkesliv kan det för många bli omöjligt att nå över garantipensionen. Kommunal slår i rapporten Pension för mödan från 2020 fast att en individ född 1960 med en månadslön på 25 000 kronor behöver arbeta till 70 års ålder för att pensionen inte till någon del ska utgöras av grundskyddet. För en individ född

2000, med samma månadslön krävs att hen arbetar till 73 år. Det nuvarande pensionssystemet motiverades framför allt med att det skulle skapa ökad stabilitet. Med stabilitet menades att avgiftsnivån till systemet är fixerad och pensionerna anpassas efter hur mycket pengar som kommer in. Däremot garanterar systemet inte en pension som går att leva på. Pensionssystemet är därmed stabilt för staten, men inte för pensionärerna. Vänsterpartiet vill se ett pensionssystem som ger en pension som går att leva på. Pensionssystemet bör vara uppbyggt så att det garanterar 80 procent av slutlönen för låg- och medelinkomsttagare, inkluderat tjänstepension.

3.2 Behov av ett nytt pensionssystem

Vänsterpartiet vill att pensionssystemet utformas så att det bygger på inkomstbortfallsprincipen, men samtidigt har en omfördelande effekt och således blir mer jämlikt än dagens system. Vi vill se ett pensionssystem som är mer solidariskt, förutsägbart och inte skapar fler fattigpensionärer.

Skillnaderna mellan kvinnors och mäns pensioner är för stora i dag. Det är vanligare att kvinnliga pensionärer lever i relativ fattigdom än att manliga pensionärer gör det. Hälften av alla kvinnor har garantipension till någon del då de har låg eller ingen inkomstpension. Andelen kvinnliga fattigpensionärer ökar också med åldern eftersom många kvinnor lever längre än sin manliga partner och får sämre ekonomi som ensamstående. Bland personer mellan 80 och 84 år är nästan hälften av kvinnorna änkor, medan knappt var femte man är änking. SCB:s statistik visar att bland männen som är 90 år och äldre är nästan hälften fortfarande gifta medan endast 7 procent av kvinnorna är gifta.

En av de viktigaste orsakerna till skillnaderna mellan mäns och kvinnors pensioner är att kvinnor tar ett större ansvar för barn och hem. Det leder till högre sjukfrånvaro, längre föräldraledighet, sämre karriärmöjligheter och större andel deltidsarbete för kvinnor – faktorer som alla leder till att kvinnor får lägre pension än män.

Löneskillnaderna i sig är också en orsak. Utvecklingen är positiv men det går väldigt långsamt och med nuvarande takt skulle det ta flera decennier innan lönerna är helt jämställda. Det innebär i sin tur att det skulle dröja ytterligare 30-40 år innan pensionerna blir jämställda. Inkomstskillnaderna är dessutom större än vad lönestatistiken visar eftersom kvinnor jobbar deltid i större utsträckning. Enligt siffror från SCB har kvinnor i genomsnitt 69 procent av mäns pension och skillnaden ökar med åldern.

Inkomstbortfallet är i princip omöjligt att ta igen för den som inte vistats i Sverige tillräckligt länge för att kvalificera sig för full pension, oavsett om den personen har arbetat under hela den tiden. Det är också omöjligt för deltidsarbetande och långtidssjukskrivna att komma ikapp. I båda kategorierna är dessutom kvinnor överrepresenterade. För att få en inkomstpension som inte behöver kompletteras med garantipension krävs det 36 år för män med genomsnittlig inkomst och för kvinnor 48 år. När den genomsnittliga tiden i arbetslivet är 41 år oavsett kön är det tydligt att den ekvationen inte går ihop för kvinnor (Ålderdom utan fattigdom, PRO 2015).

Det nuvarande pensionssystemet saknar också demokratisk legitimitet. Ett av problemen med pensionsöverenskommelsen är att reformerna aldrig prövades i något allmänt val. Överenskommelsen är en konstruktion som saknar väljarförankring och lösningen med en pensionsgrupp som står över partipolitiken hindrar nödvändiga reformer. I dag är det också uppenbart att konsekvenserna inte är acceptabla. Den befintliga uppgörelsen om pensionssystemet bygger på en blocköverskridande överenskommelse och pensionsgruppen består av Socialdemokraterna, Miljöpartiet (har inte rösträtt i gruppen och inkluderades när det tillträdde som regeringsparti) och de borgerliga partierna. Den nuvarande ordningen är problematisk eftersom ingen utomstående har någon insyn i eller möjlighet att påverka pensionsgruppens arbete. Pensionsfrågorna är undantagna från de normala demokratiska beslutsvägarna och därför bör den nuvarande pensionsgruppen upplösas och riksdagen bör återfå sin makt och sitt inflytande över pensionsfrågan.

Regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning med uppdrag att skapa ett mer förutsägbart, jämlikt och jämställt pensionssystem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Ändringar i dagens system

Även om Vänsterpartiet ser behovet av ett i grunden annorlunda pensionssystem finns det några delar av dagens system som kan och bör reformeras mer skyndsamt. De beskrivs nedan.

De partier som försvarar dagens pensionssystem menar att det är faktorer utanför systemet som gör att människor får låg pension. De hänvisar till problem skapade av deltidsarbete, sjukskrivningar, för tidig pension och en ojämsälld fördelning av ansvaret för barnen. Även om de har rätt i att dessa faktorer har stor påverkan på

pensionen blir argumentationen inte så trovärdig, när det är samma partier som inte vill se heltid som norm, eller satsa på ett hållbart arbetsliv, som har försämrat sjukförsäkringen och konsekvent vägrar individualisera föräldraförsäkringen. Vänsterpartiet har förslag på alla dessa områden som syftar till att skapa ett hållbarare och jämlikare arbetsliv, en sjukförsäkring värd namnet och jämställt ansvar för familjelivet. Till dess att de reformerna är genomförda krävs justeringar i det nuvarande pensionssystemen för att kompensera för dagens orättvisor.

4.1 Coronapandemins påverkan på pensionerna

Coronapandemins utbrott har haft mycket stor påverkan på den svenska och den globala ekonomin samt lett till dramatiska ökningar av arbetslösheten. Den väntas också påverka löneutvecklingen. Samtliga dessa delar påverkar i sin tur pensionerna. Enligt Pensionsmyndighetens prognos i maj väntades pensionerna 2021 minska med 1,5 procent i genomsnitt. I prognosen från juli väntas de nu stiga med 0,8 procent 2021 för att sedan minska med 2,7 procent 2022 och återigen öka med 2,1 procent 2023. Premiépensionen väntas minska redan 2021, men eftersom den utgör en relativt liten del av den samlade pensionen får det inte så stor effekt för den enskilde.

Pensionernas utveckling är under rådande omständigheter svåra att förutse, vilket Pensionsmyndighetens prognoser visar. Osäkerheten i prognoserna visar också på problemen med att börskurser, arbetslöshetsnivåer och löneutveckling har så stor påverkan på pensionsnivåerna. Att faktorer helt bortom den enskildes kontroll ska ha så stor inverkan på dennes inkomst är svårt att motivera. De svårförutsebara svängningarna skapar också mycket oro. Vänsterpartiet menar att vi bör ha ett pensionssystem som inte gör pensionsnivåerna beroende av börskurser, arbetslöshet, lönenivåer och andra faktorer som den enskilde inte kan styra över.

4.2 Inkomstpensionstillägget

Pensionsgruppen har presenterat ett förslag för att förstärka pensionsinkomsten för dem som arbetat ett helt arbetsliv med låg lön. Förslaget beskrivs i promemorian Ds 2020:7 Inkomstpensionstillägg och innebär att en ny pensionsförmån kallad inkomstpensionstillägg ska införas i socialförsäkringsbalken. Inkomstpensionstillägget föreslås därmed bli ett tillägg till den inkomstgrundade allmänna ålderspensionen, alltså inkomstpension, premiépension och tilläggspension. Tillägget får betalas ut till dem som har arbetat ett helt arbetsliv med låg lön och syftar till att höja pensionerna för

denna grupp. De med inkomstgrundad allmän ålderspensionen mellan 9 000 och 17 000 kronor per månad ska få ta del av tillägget, som beroende på pensionsnivå varierar mellan 25 och 600 kronor per månad, enligt förslaget.

Förslaget har fått omfattande kritik för att det går emot pensionssystemets principer och för att det får flera märkliga och olyckliga konsekvenser. Bland annat menar en rad pensionsexperter att förslaget leder till både ökat och minskat respektavstånd, att det premierar deltidarbete framför heltidarbete och riskerar att minska äldres arbetskraftsdeltagande. De menar vidare att förslaget kan ge olika tillägg till personer som har samma faktiska pension och att det ytterligare komplicerar ett redan komplext system.

Inkomstpensionstillägget har sin bakgrund i ett vallöfte från Socialdemokraterna och har tillkommit som en följd av att vårt pensionssystem inte ger tillräckliga pensioner för alltför många människor. Det är bra att Socialdemokraterna och pensionsgruppen har insett detta. Samtidigt borde de kunna lösa det på ett bättre sätt, och genom öppna förhandlingar och öppen politisk debatt, i stället för i den stängda pensionsgruppen.

Inkomstpensionstillägget innebär ökade pensioner för många människor som verkligen behöver det. Vänsterpartiet ser heller inget egenvärde i att försvara nuvarande pensionssystem och dess principer, som ger så dåligt utfall och redan i dag får olyckliga effekter. Ett system som vi dessutom inte står bakom. Därför kommer vi att rösta för införandet av inkomstpensionstillägget.

4.3 Höj pensionsinbetalningarna i stället för pensionsåldern

Den 1 januari 2020 trädde en ny lagstiftning innehållande höjda pensionsåldrar i kraft. Förändringarna bygger på en överenskommelse inom den s.k. pensionsgruppen.

Vänsterpartiet röstade som ensamt riksdagsparti emot förslaget om att höja pensionsåldern. Förslaget måste ses i ljuset av att många redan i dag inte klarar att arbeta till dagens pensionsålder. Tidigare kunde man gå i pension vid 61 års ålder. Med det nya förslaget höjs den åldern successivt till 64 år och knyts till den förväntade medellivslängden. Redan när lagen trädde i kraft låg Sverige i toppen avseende faktisk pensionsålder och antal år i arbetskraften jämfört med övriga EU-länder. Samtidigt visar en rapport från EU-kommissionen att vi är på väg att få de näst lägsta pensionerna i unionen.

Inom fackförbundet Kommunal orkar medlemmarna i dag jobba i snitt fram till 63 år och den faktiska pensionsåldern i flera LO-yrken ligger på 61-62 år. Med lägsta ålder

för pension vid 64 riskerar många arbetare att drabbas hårt. För att fler ska orka jobba längre måste man förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren. Det är anmärkningsvärt att regeringen inte har valt att börja med att göra ändamålsenliga satsningar i arbetslivet i stället. Förslaget om höjd pensionsålder motiveras med att vi lever längre och klarar av att arbeta längre. Det är en delvis missvisande bild. Medellivslängden skiljer sig kraftigt mellan olika grupper i samhället och klyftorna i arbetslivet ökar. Bland korttidsutbildade kvinnor förväntas medellivslängden t.o.m. förkortas och bland korttidsutbildade män förväntas den stå stilla. Och för dem som klarar av att arbeta några år extra blir effekterna ändå små. Enligt Kommunals beräkningar ger varje enskilt år efter 66 års ålder mellan 139 och 203 kronor mer i månaden i disponibel inkomst.

Förutom skillnaderna avseende förväntad medellivslängd skiljer sig även antalet levnadsår med aktivitetsnedsättning mellan olika grupper. Personer med kort utbildning har fler förväntade år med aktivitetsnedsättning än personer med hög utbildning, enligt siffror från SCB. Det innebär att de klarat av ett långt arbetliv i ett krävande arbetaryrke, utöver en mycket låg pension också kan vänta sig försämrad hälsa.

Vänsterpartiet anser att ändringen av pensionsåldern bör dras tillbaka. Vår kritik mot de höjda pensionsåldrarna utvecklas i motionen med anledning av proposition 2018/19:133 En riktålder för höjda pensioner och följsamhet till ett längre liv (2018/19:3124). Regeringen bör återkomma med förslag om att dra tillbaka höjningen av pensionsåldern. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Pensionssystemet är underfinansierat. Det är huvudorsaken till att det ger så låga pensioner. Det har en betydligt större påverkan än pensionsåldern. Vänsterpartiet vill att inbetalningarna till pensionssystemet höjs. Det måste gå att leva på sin pension efter ett helt arbetsliv. Vänsterpartiet vill att pensionssystemet ska ge trygghet. Så ser inte dagens verklighet ut för alltför många pensionärer. Av Kommunals medlemmar har sju av tio så låg inkomstpension att de får garantipension, trots att de har arbetat hela livet. Detta borde regeringen göra något åt i stället för att höja pensionsåldern. En höjning av pensionsinbetalningarna bör göras retroaktivt så att pensionsrätterna för dagens pensionärer räknas upp på samma sätt som för dem som är förvärvsaktiva i dag. Inför en höjning av pensionsinbetalningarna behöver de fördelningspolitiska konsekvenserna utredas så att de med lägst pensioner inte missgynnas oproportionerligt då höjd inkomstpension leder till lägre utbetalning av garantipension och bostadstillägg.

Regeringen bör återkomma med förslag på höjda inbetalningar till pensionssystemet enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.4 Möjliggör lägre pensionsålder

Även om medellivslängden i Sverige ökar generellt skiljer sig den förväntade medellivslängden avsevärt mellan olika grupper. Pensionssystemet kan inte utvecklas endast med hänsyn till vissa gruppers förutsättningar, det måste finnas undantag och individuella anpassningar.

Att den som klarar av att gå i pension senare i livet får högre pension beror delvis på två regler. Den ena är den arvsvinst som går till den egna åldersgruppen och beräknas utifrån hur stor åldersgruppen är. Med ålder ökar dödligheten, vilket medför att högre pensionsålder ger större arvsvinster. Den andra regeln är systemet med delningstal som beräknas utifrån hur många år pensionen ska räcka i snitt. Det blir högre delningstal om man går i pension vid 63 än vid 68 års ålder. Ingen av dessa regler har att göra med antalet år i arbetslivet. En person som börjat arbeta tidigare och därmed kan ha goda skäl att avsluta sitt arbetsliv tidigare, kanske i ett krävande och påfrestande yrke, får därmed lägre pension än den som utbildat sig länge och trätt in på arbetsmarknaden senare. Den som börjar arbeta tidigt missgynnas också ofta genom tjänstepensionsavtal som inte ger några avsättningar förrän en viss ålder, ofta 25 år. Vänsterpartiet anser att regelverket kring arvsvinster och delningstal bör ses över i syfte att minska de negativa konsekvenserna för dem som börjat arbeta tidigt och därför går i pension tidigare. Regeringen bör se över regelverket kring arvsvinster och delningstal utifrån ambitionen att antalet år i arbetslivet ska spela större roll än ålder vid pension. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Till följd av att det som tidigare hette förtidspension blev en del av sjukförsäkringen år 2003 och bytte namn till sjuk- och aktivitetsersättning, och försämrades avsevärt 2008 är möjligheterna att avsluta arbetslivet i förtid på grund av ohälsa kraftigt begränsade. I alla fall för den som också vill ha en inkomst att leva på. Regelverket för sjuk- och aktivitetsersättning är så stramt att ytterst få beviljas ersättningen. Vänsterpartiet har återkommande kritiserat detta faktum. Vår kritik beskrivs utförligt i motionen En ny sjukförsäkring (2020/21:V250).

Insikten om dessa brister har nu även nått regeringen och ansvarigt statsråd, Ardalan Shekarabi, uppges söka inspiration i Danmark. De danska Socialdemokraterna har presenterat ett förslag de kallar för ”Arnepension” och som ger rätt till tidigare pension baserat på antalet arbetade år vid 61 års ålder och riktar sig framför allt till danskar som börjat arbeta inom fysiskt krävande arbeten tidigt. Den som arbetat i 44 år har rätt att gå i pension tre år tidigare, den som arbetat i 43 år har rätt att gå två år tidigare osv. Sedan tidigare finns i Danmark även andra möjligheter att avsluta arbetslivet i förtid. Bland

dem finns seniorpensionen som riktar sig till dem vars arbetsförmåga är nedsatt till 15 timmar i veckan och efterlön som ges tidigast fem år före den vanliga pensionsåldern och bl.a. kräver medlemskap i en a-kassa och att man har betalat in till efterlönen i minst 30 år.

Att alltför många människor inte klarar av att arbeta till pensionsålder eller riskerar ett liv som pensionär präglad av ohälsa och begränsade livsvillkor som tack för att ha slitit ett helt arbetsliv med att vårda våra barn och äldre eller bygga våra skolor och bostäder pekar på brister i pensionssystemet men också i hur vårt samhälle är konstruerat. Det är bra att regeringen uppmärksammar frågan, undantagsregler behövs uppenbarligen i dessa fall, men så även ett nytt pensionssystem. Insatserna, och systemen för att förhindra att det går så långt får inte glömmas bort. Vänsterpartiet har bl.a. föreslagit att en åldersfaktor i sjukförsäkringen införs (se vidare avsnitt 2.9 i motionen).

En risk med de förslag som diskuteras är att endast de som redan blivit svårt sjuka eller skadade får rätt att gå i pension tidigare. En annan risk är att undantag avseende pensionsålder kopplat till antal år i arbetslivet resulterar i väldigt låga pensioner. Regeringen bör återkomma med förslag som möjliggör lägre pensionsålder med tillräckliga pensionsnivåer för den som arbetat ett långt arbetsliv. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.5 Beräkna pensionsavgift på bakomliggande inkomst

I dag betalas, via statsbudgeten, ålderspensionsavgift på 10,21 procent av utbetald inkomstgrundad socialförsäkringsersättning såsom sjukpenning, föräldrapenning och arbetslöshetsersättning. Det innebär att exempelvis föräldraledighet och sjukskrivning leder till lägre pension, utöver en lägre inkomst under den period föräldraledigheten eller sjukskrivningen varar.

Vänsterpartiet vill ändra denna ordning. Vi menar att pensionsavgiften vid föräldraledighet, vård av barn, sjukfrånvaro och arbetslöshet bör beräknas på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning.

Regeringen bör återkomma med förslag om att pensionsavgiften vid föräldraledighet, vård av barn, sjukfrånvaro och arbetslöshet bör beräknas på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.6 Hela ålderspensionsavgiften in i systemet

Arbetsgivaren betalar ålderspensionsavgift på hela lönesumman i företaget. De lönedelar som ligger över 8,07 inkomstbasbelopp ger dock inte pensionsrätt till anställda, men betalas alltså in som ålderspensionsavgift. Denna del av ålderspensionsavgiften är därför att jämställa med den allmänna löneavgiften och kan därmed betraktas som skatt. Vänsterpartiet menar att dessa inbetalningar skulle kunna användas till att höja pensionerna, framför allt för dem med lägst pensioner. I samband med en framtida höjning av inbetalningarna till pensionssystemet bör regeringen även se över hur de inbetalda ålderspensionsavgifterna som överstiger 8,07 prisbasbelopp kan avsättas till pensionsutbetalningar i syfte att utjämna pensionsutbetalningarna.

4.7 Avveckla premiepensionssystemet

Premiepensionssystemet är ett misslyckande som har fått kritik från många håll, inte minst från LO. Det är ett mycket dyrt system och fondväljandet har inte blivit den framgång som vissa hoppades på. När det infördes hette det att valfriheten skulle vara begränsad, intresset av säkerhet skulle dominera och en garanterad minimiavkastning skulle införas. En sådan ordning skulle ge en riskutjämning. En garanterad avkastning skulle också ge en realistisk utgångspunkt för prognoser över hur stora dessa pensioner skulle kunna förväntas bli.

Så har det dock inte blivit. Premiepensionssystemet har i stället blivit ett helt främmande inslag i det offentliga pensionssystemet där vi alla kan spekulera bort en del av vår pension. Valfriheten som så många talar om innebär att var och en av oss blir spekulant på börserna. Under våren 2016 uppdagades att två av fonderna i systemet – Falcon Funds och Allra – hade lurat sina kunder och själva gjort svindlande vinster på kundernas bekostnad. Skandalen gjorde att Pensionsmyndigheten stängde av de båda fonderna. Totalt fick 22 000 sparare se sig lurade på miljardbelopp av Falcon Funds och Fondbolaget Allra, samtidigt som bolagen betalat ut omotiverat höga arvoden till sina chefer.

Att myndigheterna inte haft överblick måste betecknas som skandalöst. Det är en sak att själv välja att förvalta sina pengar i riskabla fonder, en helt annan när alla mer eller mindre tvingas göra det. Vänsterpartiet menar att det är fel att det spekuleras med pensionspengar på detta sätt. Det är inte rimligt att finansiella institut varje år ges tillgång till miljarder som de kan ta ut vinster från genom höga avgifter. Avgiften till

premiepensionssystemet bör därför i framtiden tillföras inkomstpensionssystemet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.8 Avskaffa "bromsen"

I pensionssystemet finns en automatisk balansering, ofta kallad "bromsen" som syftar till att säkerställa att pensionssystemets skulder inte blir större än systemets tillgångar. Det innebär att när det går dåligt på börserna får det effekt på inkomstpensionens storlek eftersom den bestäms av hur stort värdet är på tillgångarna i pensionssystemet. När pensionssystemet lanserades försäkrade man att bromsen bara skulle slå till i extremfall men faktum är att den redan har aktiverats tre gånger sedan 2010, med sänkta pensioner som följd.

Bromsen hade antagligen inte behövt utlösas om avgiften till premiepensionssystemet hade tillförts ålderspensionssystemet från början.

Pensionsgruppen har förvisso justerat bromsen i pensionssystemet något och de har förklarat att de därmed skapat ett "robustare pensionssystem". Att systemet är robust är dock en klen tröst för de många människor som inte kan leva på sin pension. Även i framtiden får de räkna med att pensionerna sänks under dåliga år.

Vänsterpartiet vill avskaffa den automatiska bromsen och därmed förhindra att pensionerna kan sänkas utan ett aktivt politiskt beslut. Pensionsutbetalningarna bör styras av politiska beslut, inte av anonyma system. Det handlar om demokratisk kontroll och möjlighet till ansvarsutkrävande. Varje gång bromsen är på väg att slå till bör frågan lyftas för beslut i riksdagen.

Regeringen bör utreda hur den automatiska bromsen kan ersättas med ett system där beslut om sänkta pensioner endast kan tas av riksdagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.9 Inför en särskild åldersfaktor i sjukförsäkringen

I dagens system tvingas de som inte klarar av att arbeta de sista åren före pensionen leva på en väldigt låg pension. Det drabbar framför allt arbetare med slitsamma yrken. För att komma åt detta problem vill Vänsterpartiet införa en möjlighet att avsluta arbetslivet tidigare, utan att pensionen påverkas negativt. Vi menar att det bör införas en särskild åldersfaktor i sjukersättningssystemet, som skulle innebära att många slipper ta ut inkomstpensionen i förtid och att kravet på omställning förändras vid 61 års ålder. Den försäkrade kommer då endast att prövas mot arbete inom ramen för det yrke denne har,

inte mot hela arbetsmarknaden som i dag. Vi vill också att den som inte kan jobba fram till pension ska ha möjlighet att få sjukersättning upp till 67 års ålder.

Om samtliga av de ca 1 400 personer som tog ut 100 procent av sin allmänna pension före 65 års ålder p.g.a. att de inte längre fick sjukpenning eller sjukersättning under 2017 skulle erhålla sjukpenning eller sjukersättning skulle kostnaden för förslaget första året uppgå till cirka 300 miljoner kronor. Beroende på hur tidigt personerna går i pension kommer det efter ett antal år vara flera kohorter som parallellt uppbär sjukpenning i stället för ålderspension, varför kostnaderna kommer att vara högre. Kostnaden för att höja åldersgränsen för sjukersättning till 67 år uppgår till ca 2,3 miljarder kronor per år, utifrån antagandet att de ca 20 000 personer som lämnar sjukersättningen årligen skulle fortsätta att uppbära sjukersättning. År två tillkommer ytterligare en åldersgrupp, varför utbetalningarna nästintill dubblas per år det följande året. Dock minskar regelbundet antalet personer som uppbär sjukersättning och fyller 65 år, varför kostnaderna förväntas att minska från år till år därefter.

Utredningen En trygg sjukförsäkring med människan i centrum lägger fram ett liknande förslag, men har satt åldersgränsen till 62 år för när arbetsförmågan ska prövas mot nuvarande arbete. Det ska gälla t.o.m. den månad den försäkrade tidigast får ta ut garantipension, vilket i dag är vid 65 års ålder men justeras genom bestämmelsen om riktålder som införts i pensionssystemet. Skillnaden mellan förslagen är i grunden vilka pensionsåldrar man anser bör gälla. Vänsterpartiet anser att regeringen bör gå vidare med förslag för att lösa den ovan beskrivna problematiken. Regeringen bör återkomma med ett förslag på åldersfaktor i sjukförsäkringen enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Förbättrad ekonomi för de fattigaste pensionärerna

Enligt EU:s statistikbyrå Eurostat riskerar 335 000 svenska pensionärer att leva under EU:s fattigdomsgräns. Varannan kvinna som jobbat hela sitt yrkesliv får så låg pension att hon tvingas ansöka om statligt grundskydd, det som kallas garantipension. Bakom siffrorna döljer sig människor som har jobbat och slitit hela sitt liv och som trott på sin rätt till en pension som går att leva på.

Hur stor garantipensionen blir bestäms av faktorer som civilstånd, hur länge en person bott i Sverige samt eventuella andra pensionsinkomster. Som mest kan garantipensionen bli 8 597 kronor för ensamstående och 7 690 kronor i månaden för

gifta. Garantipensionen ligger därmed under EU:s fattigdomsgräns. Vänsterpartiet har mot den bakgrunden lyft frågan om att höja garantipensionen med regeringen i de budgetförhandlingar där vi medverkat, men tyvärr inte fått gehör. Detta trots att en höjning är viktig ur ett jämställdhetsperspektiv då den främst skulle gynna kvinnor. För att få full garantipension måste man ha bott 40 år i Sverige, vilket innebär att den som kommer till Sverige sent i livet saknar möjlighet att få full garantipension. Dessa individer hänvisas i stället till äldreförsörjningsstödet som är lägre och inkomstprövat.

5.1 Garantipensionen bör ge trygghet

Vänsterpartiet har under lång tid drivit på för en höjd garantipension. Vi välkomnar därför den höjning som genomfördes genom proposition 2018/19:134 Förbättrat grundskydd för pensionärer, även om vi hade önskat en betydligt större satsning.

De ekonomiska klyftorna i Sverige växer till följd av en politik som gynnar vissa mer än andra. Pensionssystemet är en del av den politiken. Garantipensionen är i dag konstruerad på så sätt att de som lever på garantipension halkat efter den övriga befolkningen, eftersom garantipensionen är prisindexerad i stället för inkomstindexerad. Sedan garantipensionen infördes 2003 har pensionärer med garantipension i genomsnitt haft en real inkomstökning på 15,7 procent i jämförelse med 44,6 procent för förvärvsarbetare. Vänsterpartiet menar att garantipensionen bör inkomstindexeras så att de som lever på garantipension inte halkar efter den övriga befolkningen ytterligare.

Regeringen ska återkomma med förslag om inkomstindexering av garantipensionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att åtgärda den stora klyftan som växt fram sedan 2003, mellan de som lever på garantipension och den övriga befolkningen, krävs en rejäl höjning av garantipensionerna. Vänsterpartiet menar att garantipensionärer inte ska behöva riskera fattigdom och att inkomstutvecklingen för gruppen på sikt behöver hålla jämna steg med den allmänna löneutvecklingen. Vi föreslår en höjning av garantipensionen med drygt 800 kronor per månad (0,207 prisbasbelopp) som ett första steg, i stället för regeringens föreslagna höjning. Garantipensionen ska höjas med 0,207 prisbasbelopp. Detta bör riksdagen besluta.

5.2 Alla ska ha råd att bo

För att pensionärer och andra med låga inkomster ska ha möjlighet att bo bra behövs en bostadspolitik med fokus på att bygga bra bostäder som människor har råd att bo i. För

att underlätta för äldre på bostadsmarknaden, och för att bidra till en ökad rörlighet, införde Vänsterpartiet och regeringen under den förra mandatperioden ett nytt investeringsstöd på 400 miljoner kronor för bostäder till äldre. Vänsterpartiet anser att stödet successivt bör byggas ut.

Pensionärer med låg pension kan få bostadstillägg. Bostadstillägget är skattefritt och kan fås av den som är över 65 år och tar ut hela sin pension. Det särskilda bostadstillägget betalas ut automatiskt för den som ansöker om och beviljas bostadstillägg om bostadskostnaden är så hög att personen inte når upp till skälig levnadsnivå.

För det särskilda bostadstillägget räknas som skälig bostadskostnad upp till 6 200 kronor i månaden. Detta för att höja nivån hos dem med de lägsta pensionerna och höga bostadskostnader. Om en person ändå hamnar under gränsen för skälig levnadsnivå kan denne ansöka om äldreförsörjningsstöd.

Regeringen har genom proposition 2018/19:134 Förbättrat grundskydd för pensionärer höjt bostadskostnadstaket i bostadstillägget från dagens 5 600 kronor per månad för ensamstående och 2 780 kronor i månaden för gifta till 7 000 kronor per månad respektive 3 500 kronor i månaden. Höjningen motiverades med att systemet kräver en viss följsamhet med boendekostnaderna i samhället. Vänsterpartiet välkomnar höjningen, men menar att den är för liten. Regeringens förslag är beräknat utifrån bostäder byggda mellan 1981 och 2000. Sedan dess har byggnadskostnader och hyror ökat ytterligare. Vänsterpartiet menar vidare att pensionärer bör kunna efterfråga bostäder av god kvalitet som är tillgänglighetsanpassade. Flera remissinstanser menar att taket borde höjas ytterligare. Vänsterpartiet delar den bedömningen.

Nooshi Dadgostar (V)

Ida Gabrielsson (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Momodou Malcolm Jallow (V)

Daniel Riazat (V)

Ilona Szatmari Waldau (V)